

Orijinal Kaynak: Chivers, Tom. (2021, May 11). “Will Science Survive Politics?”, *UnHerd*.

Atıf Şekli: Chivers, Tom. (2021, Ağustos 18). “Bilim Politikadan Kurtulacak mı?”, Çev. Simge Su Fırıncıoğlu, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/bilim-politikadan-kurtulacak-mi

Bilim Politikadan Kurtulacak mı?

Tom Chivers

Türkçesi: Simge Su Fırıncıoğlu

İnsanlar ateizm ve yaratılışçılık arasında [kavga ettiği dönemde](#) Charles Darwin’in doğal seçilimle evrimleşme teorisi sürekli bir tartışma konusuydu. Bunlar hep blog yazılarımın altında [indirgenemez karmaşıklık](#) hakkında konuşan, evrimin termodinamiğin ikinci yasasını çiğnediğini söyleyen öfkeli sağcılardı. Solcularsa tam tersini yaptı. Tıpkı iklim değişikliğindeki gibiydi: Sol “bilimi kabul etti” ve sağın (bir bölümü) reddetti.

Darwin hâlâ sağı ve solu bölüyor ama artık saflar tersine döndü. Artık kimse yaratılışçıları umursamıyor, onun yerine kavga Darwin’in —teorilerinin ya da bunların göndermelerinin— ırkçı veya seksist olup olmadığı hakkında. Ve genelde onu savunanlar sağcıyken eleştirmenleri çoğunlukla solcu.

Bunun son hâli kitabına uydurulmuş bir [kültür savaşı verme](#) parçası ki, *Telegraph*’ta Sheffield Üniversitesi’ndeki bazı bitki bilimciler tarafından hazırlanan bir *Applying a Decolonial Framework to Teaching and Research in Ecology and Evolution* [Ekoloji ve Evrimin Öğretilmesi ve Araştırılmasında Anti-Kolonist Bakış Açısının Uygulanması] adlı bir rehber. Rehberde verilen dersler Darwin’i açıklamak için dünya görüşünün kolonist ve ırkçı düşünceler sayesinde şekillendiğini söylüyor.

[Rehberi](#) okudum ve insanı biraz sıktığını söylemeliyim. Küçük ama en sinir bozucu noktası da genetik biyolojinin en önemli kurucularından John Burdon Sanderson Haldane’i bir keresinde [yazdığı bir bilim kurgu parçası](#) yüzünden gereksiz yere “ırkçı ve soy gelişimci [*eugenicist*]” olarak ilan edip adına leke sürmesi.

Ve tabii ki Darwin’i de eleştiriyor. Bunun bir şekli de HMS Beagle, yani binmiş olduğu gemi. Gemi Güney Amerika’nın kıyılarının kolonist kontrollere yardım görevi yapıyordu, ki bu onu suçlamak için saçma bir sebep gibi duruyor. Tabii beyazların siyahlardan ve erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu söylerken [köleliğe karşı duyduğu derin nefretten](#) bahsetmeyi ise es geçiyor —“Yüce Tanrım dünya üzerindeki en büyük lanet olan köleliğin yasakladığını görmeyi ne kadar isterim” diye yazdı ve bunun gerçekleşmesi için olacak savaşta kaybedilecek milyonlarca hayata değeceğini söyledi— ki bu da konuyla oldukça alakalı, ancak günümüz standartlarında değerlendirdiğimizde onun bir ırkçı olduğu su

götürmez. Ki bu da bizi binlerce yıldır devam eden onu kendi zamanının standartlarına göre mi yoksa bizimkine göre mi değerlendirmeliyiz ve günümüz standartları nelerdir vb. sorulara götürüyor.

Ve tabii ki Sheffield akademisyenlerinin Darwin'in doğal seçim teorisin *doğru* olduğunu düşünüp düşünmediklerinden de bahsetmesini isterdim. Etrafta bir sürü güç eşitsizliği, Avrosantrik bakış açısı [*Eurocentric viewpoint*] ve kolonizmin mirası ve nasıl bilimin “objektif ve apolitik” olamayacağı gibi tartışmalar var —ama eğer bunları bir köşeye bırakacak olursak, ırkçı olsun olmasın, Darwin *haklı* mıydı? Ya da belki de bu çoktan kabul edilmiş bir gerçektir.

Gerçi üniversiteler böyledir; onlardan yüzlerce var ve her birinde de yüzlerce akademisyen, akademisyenler çoğunlukla aşırı sola yakındır. Ve tabii ki eğer bu kültür savaşını canlı tutmak için okurlarını ateşlendirmek istiyorsan bir akademisyenin o hafta söylediği en sağcı söylemi seçip manşetlerini doldurabilirsin.

Ama asıl önemli olan adamın kendisi değil. Önemli olan ırkçı olup olmaması ya da düşüncelerinin ne kadarının kolonizme şekillendiği değil —önemli olan düşüncelerinin doğru olup olmadığı, ya da daha genel konuşmak gerekirse o derin ve şaşırtıcı derecede öngörülü akıldan çıkan pek çok fikirden hangilerinin doğru olup olmadığı.

Eğer zavallı, unutulmuş yaratılışçıları bir köşeye bırakacak olursak çoğumuz yusuflukların kanatlarının ve koalaların tırnaklarının ya da artık neyse, evrim geçirdiğini; yaşadığı çevreye daha iyi uyum sağlamayı başarmış olan ataların daha çok ürediğini çoktan kabul ediyoruz.

Ama sıra Darwin'in fikirlerini davranışlara uygulamaya gelince işler çok daha tartışmacı bir hâl alıyor. Bunu yapmaya çalışan bilim dalının adı sosyo-biyoloji; Edward Osborne Wilson tarafından yetmişlerde kurulduğunda yeterince ses getirmişti. Ve bir taşkınlığa sebep oldu —protestocular bir konferans konuşması sırasında [Wilson'ın kafasından aşağı bir kova su boşaltıp](#) “İrkçi Wilson saklanamazsın, seni soykırımla suçluyoruz” diye sloganlar attı. Wilson'ın çalışması çoğunlukla karıncalar üzerineydi.

Darwinist düşünceler insan aklına ve insan davranışlarına uygulandığında ismi evrimsel psikoloji oluyor ve bu konu hâlâ daha oldukça tartışmalı.

Ki bunu mantıklı bir biçimde düşündüğümüzde de bu tuhaf bir durum. Çünkü evrimsel psikoloji için aslında beynin de (ve buna bağlı olarak insan aklının, davranışlarının, psikolojisinin vb.) diğer tüm organlarda olduğu gibi evrimin bir sonucu olduğu düşüncesidir. [Richard Dawkins'in](#) de 2005'te *The Handbook of Evolutionary Psychology*'nin [Evrimsel Psikolojinin El Kitabı] önsözünde de yazdığı üzere bu o kadar doğrudur ki neredeyse bahsetmeye bile değmez.” [Evrimsel psikolojinin] ana gayesi olağanüstü bir şey değil” diye yazdı “Darwinist düşüncelere göre aklın da bedenle aynı seviyede olduğunu iddia ediyor. Ayağın, karaciğerin, kulağın, kanadın, kabuğun, gözün, ibiğin, bağların,

antenlerin, kalbin, tüylerin doğal seçilimle şekillendiğine göre ... aynısı neden akıl için de olmasın[?]"

Eğer evrimin gerçekliğini kabul ediyorsak bu konunun da tartışmaya açık olmadığı görülüyor olmalı. Tabii ki de eğer maymun değil de yarasa ya da balinalardan gelmiş oluyor olsaydık çok farklı bir psikolojimiz olmuş olacağı bellidir. Ama evrimsel psikoloji inanılmaz tartışmalı bir bölüm ve bazıları için "[sözdebilim](#)" ya da "[yanlışlığı kanıtlanamaz](#)."

Aklın evrim geçirdiği fikri aslında Darwin'e dayansa da fikir asıl 1992'de yayımladıkları [The Adapted Mind](#) [Adapte Zihinler] isimindeki kitaplarında işleyen bir akademisyen çift olan Leda Cosmides ve John Tooby'le tanındı.

Anladığım kadarıyla evrimsel psikoloji ancak evrimsel biyoloji kadar "[sözdebilim](#)" ya da "[yanlışlığı kanıtlanamaz](#)" bir durumda. Tabii ki bunu kanıtlamak daha zor, çünkü beyinler ve davranışlar genelde geride fosil bırakmazlar ama ikisi de temelde aynı. Bir hipotez geliştiriyorsun, o hipoteze bağlı bazı tahminler yürütüyorsun ve yürüttüğün tahminleri gerçekliğe karşı deniyorsun.

Mesela: Evrimsel psikolojinin hipotezlerinden biri "psikolojik bağışıklık sistemi"; bu, zararlı patojenlere maruz kalmamızı azaltacak şekilde evrimleşmiş tavırlarımız olduğu fikridir. Bu bazı durumlarda oldukça anlaşılırdır —örnek verecek olursak: Dışkı ve çürümüş et bize kötü kokar ve onlardan uzak durmak isteriz. Ama bunun daha belirgin bir hipotezi de yeni hastalık geçirmiş kişilerin buna karşı aşırı bir tepki geliştirmesi ve (mesela) yüzünde hastalık belirtisi gösterenlerden uzak durmasıdır.

Bir araştırma bunun doğru olduğuna yönelik [kanıt](#) buldu ama sonra yapılan daha büyük bir tekrarlama sonucunda aslında [öyle olmadığı anlaşıldı](#) ve hipotez (şu ana kadar) yalanlanmış durumda. Bu temel derecede bilim.

Birçok komik isimli araştırma olduğu doğru, mesela [Nipple Erection and Sexiness](#) [Göğüs Ucu Sertliği ve Güzellik] ya da [A Correlation Between Intelligence and Semen Quality](#) [Zekâ ve Sperm Kalitesi Arasında Bir Bağ] gibi ve bazıları da [tekrarlama yapmaktan başarısız oldu](#).

Ama eğer farklı isimli araştırmalar yayımlamak ya da tekrarlamakta başarısız olmak tüm bir dal sözdebilim yapıyorsa, o zaman çok az dal kurtulacak demektir. Tıp alanında bir medikal dergi olan *Global Advances in Health and Medicine*'da yayımlanan [şu](#) araştırma gibi, ki dediğine göre bedeni iyileştirebilmek için "insan enerji alanı" üzerinde çalışmalıyız ve özellikle de "Endoktrin/çakra siteminde organ ilişkili önemli frekansları." (İki sene sonunda geri çekildi.)

Ve yine aynı dergide yayımlanan [bu](#) araştırma, ki pediatrik palyatif bakımında "Şamanik yolculuğu" öneriyor ve "sonucunda şaman ve hasta farklı bir bilinç seviyesine geçip... 'ruh hayvanları' ile karşılaşılıyor. Veya *Journal of Trace Elements in Medicine and Biology* dergisinde yayımlanan [bu araştırma](#), ki beş (5) insan beynini inceleyerek, hiçbir

kontrol grubu kullanmadan, sayılarla [oldukça farklı](#) şeyler yapıldı ve araştırma bunları aşılarda bulunan alüminyumun otizme sebep olduğunu söylemek için kullandı.

Bu araştırmalar —ki bulmam beş dakikamı aldı— kötü, aptalca ve zararlı olabilecek seviyede ama sırf birkaç kötü araştırma yayımlanmış diye tüm tıptan vazgeçmiyoruz. Evrimsel psikolojinin çatlakları ve komik ya da tuhaf isimli araştırmaları var ama her alan böyle. Sadece bu alana ait özel kurallar getirmek ve [saf bir doğruluk beklemek](#) evrimsel psikoloji için adil değil. Ve bence böyle kuralların olmasının sebebi evrimsel psikolojinin özel bir çeşit reaksiyoner politikayla bağlantılı olması.

Evrimsel psikolojinin politikaya kimya veya astrofizik bölümlerinden daha yakın olduğu aşikâr. Ve içindeki bazı parçaların kabul edilemez olduğu da doğru. Mesela, James Damore’un *Google Memo* adlı çalışması, özellikle “evrimsel psikoloji açısından” kadınların teknolojiyle erkeklerden daha az ilgili olduğunu söylemesi.

Ama etrafta evrimsel psikolojiyi evrimsel bir bakış açısıyla inceleyen ve ne politik ne de bilimsel kavgalara sebep olmuş pek çok iyi araştırmalar da var. Daniel Kahneman’ın popüler psikoloji çalışması [Thinking, Fast and Slow](#) [[Hızlı ve Yavaş Düşünme](#)] insan psikolojisinin evrimsel bir şey olduğunu özellikle açıklıyor: “Belki de sorular şehirde yaşayan biri için savanda yaşayan bir geyikte olduğu kadar önemli değil ama sürekli tehditleri ölçmeye yarayan nöral sistemi aldık ve sistem kapanmadı.” O, bizim yüzleri okuyabilme özelliğimizi evrimde önemli bir rolü olan etrafımızdakilerin amaçlarını değerlendirme ihtiyacımıza bağlıyor. Bu da evrimsel psikolojinin en sade hâlidir.

Ama daha da önemlisi bir şeyin politikayla alakalı olup olmaması gerçekliğini etkilemez. Damore’un çalışması bunun harika bir örneği, açıkça yanlış olmadığı aşikâr: *Delusions of Gender* [Cinsiyet Sanrıları] kitabının yazarı ve [feminist-esinleniş bilimin](#) tanıtımını yapanlardan Cordelia Fine [The Guardian](#)’a Damore’un kadınlar ve erkekler arasındaki farklar hakkındaki çalışmasının mükemmelden uzak olsa da “bazen popüler kültürde bulunanlardan daha isabetli ve yenilikçi” olduğunu söyledi ve de “özellikle tartışılacak bir yanı yok” diye konuştu.

Sorun şu ki, “kadın ve erkek arasındaki farklar evrimden dolayı oluşmuştur” dediğinde genelde sonrası “ve bu yüzden cinsiyetler arası maaş eşitsizliğini çözmeye gerek yoktur” ya da “bu yüzden kadınlar çalışmak yerine bebek yapmalıdır” diyormuşsun [gibi geliyor](#) ve böyle şeyleri söyleyen insanları görmezden gelmek de oldukça zor.

Ve bazılarının inançlarını desteklemek için evrimsel psikolojiyi *kullandığı da* su götürmez bir gerçek; sonuçta insanların [istakoz olmadığı](#) belli. (Tabii ki [palyaço balığı](#) da değil.)

Tarihi bir kişilik olarak Charles Darwin enteresan bir kişilik ve tabii ki kendi zamanının insanı olduğunu da hatırlamalıyız. Ama Darwinizm, doğal seçim sonucunda evrimin büyük düşüncesi farklı bir olay. Bu Darwin’in kendi fikirlerinden ve tabii incelediğimiz pek çok

fikirden de ayrı bir şekilde doğru (ya da yanlış.) Darwin'in ırkçı olup olmadığı hakkında tartışmaya devam edebiliriz ama asıl önemli soru şu: Haklı mıydı?

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.